کوردایەتی چییە؟ / بەشی چوارەم … کاوە جەلال

1

کوردایەتی وەک پەرچەکرداری خوێندەوارانی شارنشین سەرەتا “بەزەریی” سۆزمەندانە وەک هەڵوێستی کوردی لەدژی چەوساندنەوەی “گەل” ڕادەگەیەنرێت و خەباتگێڕانی بە گیانفیدایی لە نێویدا چالاک دەبن. بەڵام، لە بنەڕەتدا ئەم ئەدگارەی سۆزمەندیی کەم یان زۆر لە سەرەتاکانی ڕێکخستنی کوردایەتیدا تا خلیسکانە کارەساتاوییە چەکدارییەکەی 1961 و ئەوجا درێژبوونەوەی تا ئاشبەتاڵی 1975، بەسەر خوێندەوارانی چالاکبوویدا زاڵ بوو، ئەمەش بەواتای، ئەوانی سۆزمەند بەبێ پرسیار سەبارەت بە چییەتیی بزاوتی ڕزگاریخوازی چالاک دەبوون، چونکە ئەوان وەک خۆشکراو و بەرهەمهێنەرەوەی پەروەردەی سوننەتی هەر لە زارەکییەوە فێرکرابوون لە پرسیار بترسن. ئاخر لەو جۆرە پەروەردەیەدا بنەماکانی ئیسلام ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ کارایی وەردەگرن، کە هەڵبەتە ئاڕاستەیەک ڕووەو کۆنترۆڵکردنی مرۆڤتیی مرۆڤ و پاراستنی پەیوەندییە پیاوسالارییەکان وەردەگرن. کەواتە کوردایەتی لە لایەنی خۆیەوە درێژەی بە پەیوەندییەکانی چەوساندنەوەی نێومرۆڤی دەدات، ئەوە تا ئەمڕۆ، ئەمەش بەواتای، کوردایەتی لە دەستپێکەوە هەموو بنەڕەتەکانی ستەمکاریی لەخۆگرتووە. ئاخر بەرهەمهێنانەوەی نەریتی سوننەتی لە کرۆکەوە هەموو چەوساندنەوەیەکی نێومرۆڤی دەچەسپێنێت، وەلاوە دەنێت یان پەی پێدەکەنێت، هەروەها لە تێگەیشتنی خۆیەوە بە دەسەڵات پەیوەندییە جڤاکییەکان دەناسێنێت. لەم ڕوانگەیەوە چالاکانی کوردایەتی لە کانگای ناخیانەوە ئامادەباشییان بە قایلبوون بە شۆڕەسوارانی گوندی-خێڵەکی لەخۆگرتووە، واتا کوێرە شێخانی تەریقەت (قادری یان نەقشبەندی)، ئەم یان ئەو ئاغای ناودار، ئەم یان ئەو سەرۆکهۆز، کە هەر لایەنەیان کەسانی خاوەن نفوزن، و چەکدار و مرۆڤکوژی تایبەتیان هەیە. لە لەبەر ئەوەی ناساندنەکە لەم دوو ئاستە چین-ئاسایەدا ڕوودەدات، ئەوا هاوکات نیشانەی ئەوەیە کە خوێندەوارانی کوردایەتی خۆیان بەسەرکزی دەخەنە ژێر ڕکێفی فەرمانی ئەوانەوە.

سەرکزیی شارنشینان بەرانبەر خێڵەکییانی گوندی هەقیقەتێکی زۆر تایبەتی کوردییە، کە هاوکات “هەڵوێست”ی ئێرانییە بەرانبەر نەوەی ئەو دەسەڵاتدارانە، بەڵێ شێخ و ئاغای بەرپەرس، بەڵام شارنشینی

خوێندەواریش کە وەک خۆشەکراوی ئەو پەیوەندیانە لەنێو کوردایەتیدا بە دەسەڵات دەگات و دەبێت بە مەسئول، پێویستیان بەوە نییە کوڕانی خۆیان بھێننە پێشەوە، چونکە خەڵک ئەوەیان بۆ دەکەن: خەڵک ناز بەو زارۆکانە دەدەن و دەیانھێننە پێشەوە، ئەوانیش وەک زارۆک بەبێ ئاگا چێژی لێدەبینن و وەک دەسەڵاتدار بەبێ پێگەیشتنی کەسێتی ھەڵدەچن: وەک دەسەڵاتداری کاکۆڵزێڕین، لێ بەدخوو، کە تەنانەت پیاوانی تەمەندار بە "کاکە …" بانگیان دەکەن و نازیان دەدەنێ. لێ ئەم ناساندنەی ئەوان ھاوکات خوێندەواری کوردایەتیش دەگرێتەوە، کە لەبەر ئەوەی بەرھەمھێنەرەوەی ھەمان پەیوەندیی جڤاکییە، ئەوا ھیچ لارییەکی لەوە نییە خۆی بخاتە ژێر ڕکێفی زارۆکی ئەوانەوە، بەڵێ ئەو بە ڕەفتاری خۆچەماندنەوە بەرانبەریان یەکسەر ئەوان وەک دەسەڵاتداری ئایندەیی دەناسێنێت.

2

پرسیارەکانی بەرھەمھێنانەوەی سوننەگەریانەی پەیوەندییە جڤاکی و کولتوورییەکان گەرەکە ھەروەھا لە پەیوەندیی کوردایەتیشدا، ئەوە تەنانەت لە بەڕێوەبردنی سوننەتییانەی کاری دامەزراوەییدا، بھێنرێنە بەر باس، ئەمەش لەم پەیوەندییەی ئ□□ر□دا بەواتای: خوێندەوارانی کوردایەتی لە ئاستی لێرەبوونی (وجودی) جڤاکی-کولتوورییەوە تەنیا دەتوانن و دەیانەوێت کار بە نموونەی دانراو بکەن، لێرەشدا بەگوێرەی سەردەم و بزاڤە جیھانییە مۆدەییەکان ھانا بۆ ئیدیۆلۆژییەکان دەبەن کە ئاشکرایە بەتایبەتی خۆرئاوایین، ئەوجا لە کرداری سیاسیدا لاساییان دەکەنەوە و میکانیستییانە دەیانکەن بە "پەیرەو و پرۆگرام"ی ڕێکخستنی سیاسی. ئەوان ھەڵوێستی لاساییکەرەوەی بەم چەشنەی ڕێکخراوەیی لەو کاتەشدا وەردەگرن، کە بە ئەندێشەی "زەردەشتایەتیی کوردەواری" دەژین کە گۆیا دینی ئارەبان ئەو کوردەوارییە "خاوێنە"(؟)ی لە خۆی نامۆ کردووە، ئەوجا خەمۆک و کیناوی (کەواتە نەخۆش) لە ھەر گەلێکی دراوسێی کوردەکان دەڕوانن، بەبێ ئەوەی بە کەمترین شێوە بوێرن لەوە بھزرێن کە باب و باپیرانیان لە دێرزەمانەوە بچووکیی خۆیان بۆ ئەو گەلانە سەلماندووە و لە ھەمان ھەستەوە ئەوانیان گۆشکردووە.

لێ ئاشکرایە، لەبەر ئەوەی کرداری سوننەگەریانەی سیاسەتی ڕیکخراوەیی لە جڤاکی کوردی-خۆرھەڵاتیدا دەنوێنرێت و مۆرکەکانی ئەو جڤاکەش بەگشتی بریتین لە لۆیالێتی، موراعات، لەخشتەبردن، ناخھەژاندن، پەرۆش، بەڵێ تەنانەت دەشێت لە ڕەفتاری سیاسی یان کولتووریدا دەستوێژە جەبانە ب□د□ئخلاقەکانی ماچ و پاشقول و ھتد لەخۆبگرێت، ئەوا ڕێکخراوی سیاسیی کوردایەتی کە سوننەگەرییە، واتا

لاسایکەرەوەیە، لەنێو خۆیەوە نەک تەنیا سەرجەم ئەو مەرکانە بەگەڕدەخات، بەڵکو تەنانەت وەک دەستوەژی مامەڵەی جڤاکی و خۆهەڵشتنەوە برەویان پێدەدات و بە نەوەکانی دی دەیانکات بە نەریت. ئاخر کوردایەتییەکەی خوێندەوارانی شارنشین، وەک بەرهەمهێنەرەوەی باوکسالاریی ئیسلامی، ناتوانێت بە کەمترین شێوە ڕەچاوی پرسیارەکانی کەرامەتی مرۆڤ و شکۆفەپێدانی ئەو کەرامەتە لەنێو چالاکیی سیاسیی ئایندەبیندا بکات، بە پێچەوانەوە، خۆی لە سەرەتاوە وەک دوژمنی هەر پەیوەندییەکی مرۆڤخوازانەی نێوان کەسان ڕادەگەیەنێت و ڕەفتاری سەرشۆڕانەی خۆی بە ستەمکارانی سەرۆکهۆز و شێخزادان دەکات بە فەزیلە، هاوکات دەستوەژی سۆفیستی (سەفسەتەیی) بەگەڕدەخات تا ڕەوایەتی بە هەموو کێشەکانی چەوساندنەوەی چینایەتی لە لایەن سەروەرانییەوە بدات، واتا بەهێزی وشەی زارەکی کاردەکات کە بەدەرە لە هەر کرۆکێکی ئەخلاقییانەی واژە. ئاخر وەک گوتمان، بنەماکانی ئیسلام کە دەستوەژی سەرەکیی سۆسیالیزەکردن (بەکەسکردن، پێرسۆنالیزاسیۆن)ی کەسن، هاوکات لە کرداری سیاسیی کوردایەتیشدا کاراییان پێدەدرێت، لەم لایەنەشەدا ئاشکرایە کە ئیسلام بەبێ سەرکوتکردنی هەر پرسێکی سروشتی-مرۆڤی و بەبێ داواکاری بە وەلاوەنانی کەرامەتی خۆ ناتوانێت کاریگەریی لەسەر هیچ ناخێکی کەسیی بنوێنێت – بیکات بە تەسلیمبوویەکی بێپرسیار.

کەواتە چۆن لە ئیسلامدا پرسیار لە بنەماکان یاساغە، ئەویش چونکە پرسیار زیتبەوەیی مێژوویانەی ئەو بنەمایانە دەلەقێنێت، یان ڕوونتر ببێژین: چۆن لە ئیسلامدا نەک تەنیا قورئان وەک نمونەی نەشیاوی پرسیارلێکردن دادەنرێت، بەڵکو هەروەها کردارەکانی پەیامهێنی ئیسلام بەتایبەتی و سەحابەکان یان تەنانەت "پیاوچاکان"(!)ی ئیسلامی بەگشتی وەک ئۆریجینال، پرۆتۆتیوپ، دەدانرێن و لەسەر ئەو بنەڕەتە هەوڵ بە بەرهەمهێنانی هەر دەرۆنەیەک (ئیمیجێک) دەدرێت، بە هەمان شێوە خوێندەوارانی کوردایەتی (بەگومان هەروەها کۆمونیستیش!) لەو جیهانبینییەوە سەرۆکەکانی خۆیان، بەڵێ مرۆڤکوژانی دەمانچەییش، دەمەزنێنن، هاوکات هەموو پرسیارێک سەبارەت بە کرۆک و چییەتیی خیانەت، خۆفرۆشی، عەمالەت، موڕتەزەقەیەتی و هتد کە سەرۆکەکانیان بە شانازییەوە ئەنجامیان داون و دەدەن، ڕەتدەکەنەوە و ئاپۆلۆگێتییانە دەیانکەن بە حیکایەتی مەزنیی ئەوان. ئەم ڕەوشە لە ڕەوتی دازنانی بەردەوامی کوردایەتیدا ئیدی شێوەیەکی هەندە قێزەوەن وەردەگرێت، کە ئیدی دەتوانین ببێژین، خوێندەوارانی کوردایەتی کە زۆرینەیان بوون بە سەرکزی خۆویست، ئەمڕۆ لە سەرەنجامدا "زۆراب"ەکیان لەنێو سەرجەم جڤاکی کوردیدا هەڵداوەتەوە و هاوکات داوا لە قەومگەلەکە دەکەن لە

نێویدا بژین.
لە بنەڕەتدا جەختکردن و جەختکردنەوە لەو پرسەی سەرەوە بۆیە گرنگە، چونکە کوردایەتی تەنیا دەستوەژێکی فێڵبازانەی ئەو کەسانە نییە کە لەبەر بێتوانایی بۆ ژیان خۆیانی پێوە هەڵدەواسن، بەڵکو لە ڕووی کاریگەرییەوە هاوکات بە دروشم گەنجانی سادە و دڵساف و ساویلکە لەخشتە دەبات، بۆیە گەرەکە وردتر لە کەوتنەڕێی نێو کوردایەتی بڕوانین.
لە کوردایەتیدا کوڕەی سۆسیالیزەکراوی سوننەتی، بەبێ هیچ پرسیارێک کە هەڵوەستانی کەس ناچار بکات، “دەکەوێتە ڕێ”، لێرەشدا ئاشکرایە کە کەوتنەڕێی سوننەتی دەشێت سەرئەنجامی یەکجار ستەمی هەبێت، وەک: لەناوچوونی کەسی سەزمەند، بەجێهێشتنی بێوەژن و زارۆکانی هەتیوکەوتوو کە زۆر جار دەبێت کەسوکار بییان ژێنێت، یان لە ڕووی نەگەتیڤەوە دەرفەت بۆ هەڵچوونی “سەرکزانی سیاسی” دەڕەخسێنێت کە خۆیان مشەخۆرانە بە کوردایەتی دەژێنن.
بێگومان کەوتنەڕێی سوننەتی تەنیا پەیوەند نییە بە خوێندەوارانی کوردایەتییەوە، بەڵکو لە سەرجەم بوارەکانی ژیانی کورداندا باڵادەستە، کەواتە لێرەوە لەنێو کوردایەتیشدا ڕەوتی نەریتیانەی خۆی وەردەگرێت. ئەمە بۆ نموونە کەوتنەڕێی بەو چەشنە لە خوێندنی خوێندکاران و بوونیان بە پزیشک و ئەندازیار، مامۆستا و فەرمانبەردا دەبینین، یان لە دەرکردنی بەناو گۆڤاری هزریدا کە لە نێویدا هزری بە ئارەبی خوێنراوەی ئەوروپی ناڕاستەوخۆ بەکوردی دەدرێتەوە، لەم پەیوەندییانەشدا کەوتنەڕێی سوننەتی تەنیا نموونەی جیاوازی لاساییکردنەوە وەردەگرێت. واتا: سوننەگەرییەکە لە بواری سیاسەتدا بە چەشنێکە کە خوێندەوارانی کوردایەتی تێگە مۆدێرنەکانی مارکسیزم-لێنینیزم وەردەگرن، بەتایبەتی هەیکەلی ڕێکخراوی لێنینیستی تەواو سوننەگەرایانە وەک مۆدێل / نموونە / پڕۆتۆتیوپ دادەنێن و هەر وا ئاسان (!) ڕایدەگەیەنن کە گۆیا “مارکسیزم-لێنینیزم ڕێبازی پارتەکەی ئەوانە” (ئەمە بۆ نموونە لە پەیرەوپرۆگرامی پ.د.ک.دا چەسپێنرابوو، یان بە حساب ڕێبازی “کۆمەڵە” بوو، جا گەرچی هەردووکیان لە کەسانی هەیەپارێز پێکهاتبوون!). بێگومان کوردایەتی لەو جێیەشدا کە تەنیا هەیکەلی ڕێکخراوی لێنینیستی وەردەگرێت و لە کرۆکیشدا لەنێو ئەندێشەی زەردەشتایەتیی کوردەواریدا مەلە دەکات، هێشتا هەر سوننەگەرییە ئیسلامییەکەی ڕێی لێدەگرێت خۆی ڕەخنەیانە بە داواکارییە بنەماییەکانی ئەو دینەوە خەریک بکات، بۆ نموونە داواکاریی یەکسانیی نێوان ژنان و پیاوان یان ژینگەپارێزی، ئەوجا بە مەبەستەکانی خۆی هەر شێوەیەکی پرۆگرامی سیاسییان لێ چێبکات. بە

پێچەوانەوە ئەم لایەنەی کوردایەتی لە کەرەکەوە وەک خەمەکی ئەندێشەیی بە کیین دەژی و خۆی لە ژیاندا ڕادەگرێت. بە هەر حاڵ، لە گشت لایەنەکانی کوردایەتیدا کە پێکڕا سوننەگەرین، پرسیار لەبارەی کەوتنەوەی "خۆ" لەگەڵدا نییە، چونکە "خۆ" لە بنەڕەتەوە وەک گەڕەکی پرسیارلێکردن نابینرێت. نەخێر، کەس لە گشت لا کەوتەتە ناکۆکییەوە، تەنانەت کەوتەتە شەڕەوە بە ئەوەی چاکەتیی خۆی بە هەمووان بسەلمێنێت. نزیکەی هەموو تاکێک بەو هیوایەوە لە ژیاندایە، کە دوای مردنی لە پرسەکەیدا پێی بگوترێت "خوا عافوی بکات پیاوی چاک بوو"، یان پێی بگوترێت "خوا عافوی بکات بەڕاستی کوردپەروەر بوو". بێگومان ئاشکرایە کە ئەم جیهانبینییە گەورەترین درییە لە تەک خودی خۆدا، واتا ئەو "خۆ"یە کە هەردەم لە کرێکدا ناتەبا و پێکەشە و خۆویستە، کەواتە پەوخەریکبوونی ڕەخنەیی گەڕەکە کە ئیدی کەس هیچ نەبێت بتوانێت تا ڕادەیەک ئازاد بژی.

ئەم ڕەوشە پەیوەستە لەم پەیوەندییەی ئێرەدا بکرێت بە بابەتی پەوخەریکبوون، چونکە ئەمە گۆیا بەندین بە بزاوتی ڕزگاریخوازییەوە، لە بزاوتیشدا هەردەم کەسان لە ژیانی ئاسایی ڕۆژانەیان دەردەکێشرێن و دەهێنرێن بە نێو پەیوەندییەکانی بزاوتەکە. مەبەستمان لەوەیە، کە ئەقڵیەتی سوننەتی بەگشتی ئەو پرسیارە بە پێویست نازانێت کە داخۆ چۆن بشێت یان بویسترێت لەو ئەقڵیەتە خێڵەکی (گوندی یان شارنشینییەوە) بکەری (سەبژێکتی) سیاسی ی کوردایەتی بنیاتبنرێت. نەخێر، ئەوە لای خوێندەوارانی کوردایەتی هیچ بەهایەکی نەبووە و نییە، بەڵکو سوننەگەریانە کتێبەکان دەخوێننەوە و پرۆگرامیان لێ چێدەکەن. ئەوان وەک سوننەگەرا تەنیا دەستوەژەکانی واعیزێتی، شکاندن و جووڵاندنی هەست و سۆز و هتد، دەناسن و پەیڕەو دەکەن، ئەوان بە حیکایەت دەژین و لایەنگرانیان بە حیکایەت ڕادەهێنن، بە نموونە حیکایەتی: "گەلی کوردی قارەمان کە ئاخ (!) چیا سەختەکان نەیانهێشتووە ببێت بە یەک و دەوڵەت دابمەزرێنێت!"، "ئاخ خۆخۆریی ڕێگر بووە کە سەرۆکی مەزن ئەو ئامانجە باڵاترینەی هەموو کوردان بەدیبهێنێت!" و گەلێک حیکایەتی ساویلکەی دی. لێرەدا ئاشکرایە کە حیکایەت دەروونێکی هەزانقانیی گەڕەکە نەک ئاگاییەکی بەداربەوە لە پرس و ئاستەنگەکانی بنیاتنانی مەئیریفە یان تێڕوانینی بکەریانەی (سەبژێکتیڤیی) سیاسی. نەخێر ئەمە لە لایەک خوێندەواری کوردایەتیمان هەیە، کە لە نێو ئەندێشەی کوردەواریی زەردەشتیدا بە کیین تەنراوە، لە هەروەها خوێندەواری کوردایەتیمان هەیە کە هەروا ئاسان مارکسیزم یان مارکسیزم-لێنینیزم کە ئیدیۆلۆژییەکی مۆدێرنە و بکەری ئاگامەند مەتەڵەی ئامانجە سیاسییەکانەتی، مۆدێیانە بە

خۆجێکردنەوە لەنێو پەیوەندییە سیاسییە جیهانییەکاندا وەردەگرێت (ئەمە هەروەها زۆرینەی بەناو چەپەکانی ئەمڕۆش دەگرێتەوە). ئەوان لەبەر ئەم هۆیە وەک درۆزن لە مەیداندا چالاک دەبن، چونکە لە لایەک هەرگیز کوردەوارییەکی مر□قد□ست و یەکسان لەگۆڕێ نەبووە کە هەوڵی ژیاندنەوەی بدرێت (جا با دینی سەرەتا داوای کرد بێت)، هەروەها، لە لایەکی دی، بەناو چەپەکانی کوردایەتی کە پێکرا نوێنەر و درێژ□ پێدەری ستەمکاریی خێڵەکییانەن، دەست بۆ ئیدیۆلۆژییەک دەبەن کە جڤاکێکی مۆدێرنی (ناخێڵەکیی، ناسوننەتیی) یەکسان ئامانجێتی. لێرەوە باشتر لە کرۆکی خوێندەوارییەکەی خوێندەوارانی کوردایەتی تێدەگەین.

ئەوان، وەک لاساییکەرەوە، سووک و ئاسان کار بە تێگەکانی وەک شۆڕش، ڕزگاری، گەل، نەتەوە و نیشتمان و هتد دەکەن، کە پێکڕا تێگەی خۆرئاوایین، ئەوان پێناسەی تێگە ناوبراوەکان بەبێ هێنانیان بۆ ژێر پرسیاری لێوردبۆوە بەکاردەهێننەوە – هاوشێوەی زۆرینەی هەرە زۆری مامۆستا و پرۆفیسۆرەکانی زانکۆ کە پێناسە دەرخکراوەکانی خۆیان بە خوێندکاران دەرخدەکەنەوە (یان زۆرینەی هەرە زۆریان دوای نزیکەی سیی ساڵ خوێندن و ژیان لە کۆمەڵگەیەکی ئەوروپیدا دەگەڕێنەوە بۆ زێدی خۆیان و هەردەم ئاماژە بۆ ئەوە دەدەن، کە "لەوێ" ئەوها کاردەکرێت و با "لێرە"ش بە هەمان شێوە بکرێتەوە، کەواتە نەیانتوانیوە لە پەیوەندیی سەروێنە و دەروێنە دووربکەونەوە).

با بۆ ڕوونکردنەوەی ئەو ڕەوشەی سەرەوە تێگەی نیشتمان بە نموونە وەربگرین کە تێگەیەکە لە دەرئەنجامگیریی پەیوەندیگەلەوە، واتا: نیشتمان تەنیا کاتێک لەگۆڕێ دەبێت، گەر هەر تاکێکی "وڵاتەکە" سەرباری هەر ناکۆکییەکی جڤاکی و چینایەتی و هتد، ئەو نیشتمانەی لە خۆیدا بنیاتنابێت، لێرەشدا کەس پەیوەندییەکی هەیە لەتەک زەوی، ئاو، هەوا، ڕابوردوو و ئایندەی جڤاک و کولتوورەکەیدا، ئەوجا لەتەک خزم و ه□قا□ و دراوسێکانیدا. لێ نەک تەنیا خوێندەوارانی کوردایەتی کە ئەو جۆرە تێگانە بەکاردەهێنن، بەڵکو زۆرینەی هەرە زۆری کوردەکان کە باسی گەل و وڵاتی کوردان دەکەن، لە بنەڕەتدا کەمترین ڕێزیان بۆ ئەو زەوییە نییە کە لەسەری دەژین، هیچ پەیوەندییەکیان بە ئاو و هەواکەیەوە نییە، بۆیە بەردەوام هەرسێکیان ژەهراوی دەکەن؛ ئەوجا کولتورەکەشی بەسادەیی دەرک دەکەن، بۆ نموونە لە هەڵبەستی ک□وزانەوە یان پەیکەری بت-ئاسادا، لە شایی چەپیدا کە سادەترین شایی میللییە، لە بەرگی ئاڵوواڵای پلاستیکیدا – بەتایبەتی لای کچان و ژنان. هاوکات نەک تەنیا

خوێندەوارانی کوردایەتی، بەڵکو زۆرینەی هەرە زۆری کوردەکان، هیچ ئاگاییەکیان بە ڕابوردووی تاڵ و خوێناویی خۆیان نییە، بۆیە هیچ دیدێکی ئایندەییان نییە. جگە لەوەی ئەمڕۆ بەگشتی لای کوردەکان کە کەوتوونەتە نێو تەنگژەی ژیانی کەسی و ئابوری و جڤاکییەوە، هاوکات کەسوکاری و خزمایەتیش کەوتوونەتە ژێر پرسیارەوە، ئاخر خۆویستییەکی ملداوەبەر بە چەشنێک تەنیوەتەوە کە پەیوەندییەکانی نێو تایەفەی (گەورە-خانەوادەی) تەواو سست و ڕواڵەتی کردووە. کەواتە ئەمە گەرەکە بپرسین: ئایا کوردەکان نیشتمانیان هەیە؟ وەڵامی ئەم پرسیارە بە هەوڵی خۆخۆشەویستکردن یان ڕەوانبێژی نادرێتەوە، بەڵکو بە هزرینی ڕەخنەیی.

لە ئەمە گەرەکە لەم ئاستەدا نەچەقێین، بەڵکو لە هەڵوەشانگەرییەماندا پتر بەرەو ڕابوردوو ڕۆبچین، واتا پرسیارکەرانە ڕووبکەینەوە یاخیبوونە کوردییەکانی ڕابوردوو و شەڕەسوارانیان. ئاخر ئایا شێخ عوبەیدوڵای نەهری، شیخ مەحمودی بەرزنجی، قازی محەمەد و قاسملۆ و شەرەفکەندی، مەلا مستەفا بەرزانی و جەلال تاڵەبانی و نەوشیروان مستەفا (لێرەدا ئیدی ناوی کەسێتییەکان تەواو دەبێت) کە بوون و چییان ویستووە؟ ئایا بە چە پێوەرێک ئەو کەسێتییانە وەک مەزن ڕاگەیەنراون؟ ئایا ئەوە بە خەباتیان بۆ دادی سۆسیال یان بە سەرخستنی ئەو یاخیبوون و بزاوتانە کە ئەوان ڕێبەرییان کردوون؟ ئاخر ئەوە فاکتە کە ئەو کەسێتییە ناوبراوانە وەک کوڕی بەوەفای باب و باپیرانی خۆیان یاخی بوون، کەواتە ئاشکرایە ئەوان داکۆکییان لە پەیوەندییە سوننەتییەکانی چەوسانەوە کردووە و ویستوویانە بە یاخیبوونەکانیان بییانپارێزن و هاوکات بەرهەمیان بهێننەوە، ئەمەش بەواتای، ژیانێکی مرۆڤدۆست بۆ کوردان ئامانجی ئەوان نەبووە. کەواتە ئایا مەزنی چییە و ئایا زار بڕی هەیە هەر وا ئاسان دەریببڕێت؟ ئەوجا: ئایا ئەو کەسانە کێن کە ئەمڕۆ لەنێو خوێندەوارانی کوردایەتییەوە حیکایەتی مەزنی بۆ ئەو دەسەڵاتدارانە دەهێننەوە؟ ئایا ئەوە جیهانبینیی سوننەگەرای هێنەرانی ئەو حیکایەتانەیە کە وا دەکات کەسێتییەکان بەبێ لەهزرین "بەئیدیال بکرین" (وەک نموونەی باڵا دابنرێن)، یان ئەوان تەنیا مەبەستمەندانە وەک ئامرازی بەرژەوەندییەکانی ئەمڕۆی خۆیان ئەو کەسێتییانە دەخەنە ئاستی ئیدیالەوە؟

پێدەچێت گونجاو بێت کە ئەمە بە پتر نزیککەوتنەوە لەو پرسیارانەی سەرەوە کایەی سیاسەت جێبهێڵین و ڕووبکەینە کایەی ئەدەب، واتە

مێژووی ئەدەب وەک تەریبەکی بەراوردکاری وەربگرین: ئایا هۆی چییە کە ئێمە ئەمڕۆ بەدەگمەن دەتوانین ڕەخنەییانە، واتا بە شێوەی "مۆدێرن"، لە نووسەران و هونەرمەندانی بەواتای ئەمڕۆمان بتوێژینەوە؟ هۆیەکی کرۆکیی ئێمە لەوەدایە کە ئێمە، بەتایبەتی بەشەکانی کوردی لە زانکۆکاندا، تا ئەمڕۆ نەمانتوانیوە / نەیانتوانیوە ڕەخنەییانە لە نووسەرانی دێرین بتوێژینەوە / بتوێژنەوە، هۆی سەرەکیی ئەم بێتوانایییەش دەگەڕێتەوە بۆ سەروەریی شێوە هزرینی ئیسلامی. لە گەر مرۆ بەرانبەر ئەم تێڕوانینەمان ئاماژە بە ئەو هەمووو نامەی ماستەر و دکتۆرایەی بەشەکانی کوردی و مێژوو و هتد بدات، ئەوا بەڕوونی پێیان دەبێژین، کە گومانی تێدا نییە تا ڕادەیەک هەندێک کاری توێژینەوەی بەجێ هەن، سەرەڕای ئەوە زۆرینەی نووسراوە ئەکادیمییەکان سوننەگەرین، واتا ڕیشەیان لە تەفسیری ئیسلامیدا داکوتیوە، لەڕێشدا ئاشکرایە کە تەفسیری ئیسلامی بریتییە لە ئاپۆلۆژی: تەفسیرەکە ئاپۆلۆژییە گەر هاتو پەیوەند بێت بە خودی خۆیەوە، لە لێدانە / گورزهاویشتنە گەر هاتوو خەریکبوون بێت بە دژبەرانییەوە. ئەمەش بەواتای: ئێمە لە توێژینەوەی ئەدەبیشدا "بەزۆریی" ئاپۆلۆژی یان لێدانمان هەیە، "زۆر کەمتر" ڕەخنەی یان لێتوێژینەوەی هەڵسەنگێنەر، هەر لەبەر ئەم هۆیەشە کە بەدەگمەن توانراوە لایەنی مرۆڤییانەی نووسەرەکان و موئاناتی کەسییان لەنێو کردەکەتیی سەردەمەکەیاندا بەهەند وەربگیرێن، بۆ پێچەوانەوە هەروا سانا بە ڕەوانبێژی ناونراون "شاعیری گەورەی گەل"، یان سوننەگەرییانە مێژووی ئەدەبی ئەوروپی بەسەریاندا بەکاربراوە، واتا خزێنراونەتە نێو چەکمەجەی کلاسیک و ڕۆمانتیک و نوێوە و هتد! لە ئەوە فاکتە، کە ئێمە نەک تەنیا بەدەگمەن خانی و نالی و مەحوی و هتد، بەڵکو هەروەها بەدەگمەن گۆران و بێکەس و پیرەمێرد دەناسین: واتا کەسێتییان، شێوەی ژیانیان لە سەردەمی خۆیاندا، حەز و ئارەزووەکانیان، ڕەفتاریان لە پەیوەندیی هاوسەری یان لەگەڵ زارۆکاندا و زۆری دی، ئەوجا هزر و جیهانی-وێنەیی ئەدەبەکەیان و گەلەکەی دی. نەخێر، نووسەران دێن و دەنووسن و دەمرن، لە لەبەر ئەوەی کوردەکان کولتووری دانوستاندنیان نییە، ئەوا تا ئەوان لە ژیاندا بن، دەچەوسێنرێنەوە، ئەوجا کە مردن، بۆیان دەلاوێننەوە! ئێمە بە هەمان شێوە هەڵگیرسێنەرانی یاخیبوونە کوردییەکان دەگرێتەوە کە هەروا سانا کراون بە شەهیدی گەل و وڵات، بە سەرەکی نەمر، بە پێشەوا، کە ئیدی تا ئەمڕۆ بە هەستی هۆزانڤانی پێیاندا هەڵدەدرێت، جا گەرچی هەندێکیان کەمترین ئەدگاری پێشمەرگەیان نەبووە، بەڵێ، دوژمنی کارەکتەری پێشمەرگە بوون کە مەزنی و ئامادەییە بۆ مردن، بە پێچەوانەوە بە ترس و ملهوڕانە

چوونەتە بەردەم دوژمنەکانیان، ئەوانیش بە شکاندنی کەرامەتی کوردان بەئاشکرا لەداریانداون! یان بە شەق ئاشبەتاڵیان پێکردوون! بەگومان خۆپابەندکردنی خوێندەوارانی کوردایەتی بە هەر شێوەیەکی خێڵەکەتییەوە سەرەنجامی نەرێنیی بە کارەکتەری ئەوان خۆیان هەیە: سەرکزییان بەرانبەر خێڵەکیانی شارنشین یان گوندی هاوکات کردوونی بە لاساییکەرەوەی شێوەی ڕەفتار و ژیانی ئەوان، ئەوجا بە خاتری بەرژەوەندیی کەسییان ئەرکی داکۆکیکردنیان لە پەیوەندییەکانی دەسەڵات و هەر کردارێکی سیاسیی شەڕسوارانیان وەرگرتووە. بەگومان ئەوان خۆیان وەک سونەگەرا بەشێکی جیانەکراوەی ستەمکارین، هاوکات سەرکزییان، قبووڵکردنی پەیوەندی سەروەری-ژێروەری، زۆرینەی هەرە زۆریانی کردووە بە کەسێتیی ناڕاستگۆ، بەڵێ کردوونی بە خۆمەڵاسداوی ترسنۆک و چاوەڕوان بە هەلی خوازراو. بۆیە خوێندەواری کوردایەتی کە بەڕێزەوە لە بەردەم خێڵەکیی گوندی یان عەسابەی شارنشیندا دەچەمێتەوە، خۆچەماندنەوەکەی هاوکات لە ئەودا ئامادەباشی بە وەرگرتنی ئەرکی جیاواز دەهێنێتە گۆڕێ: ئەو کە بە شانازییەوە مەدەلی دەسەڵاتی شێخایتیی تەریقەت قبووڵ دەکات و خۆی دەخاتە ژێر ڕکێفییەوە، سەرکزییەکەی بەتایبەتی بەرانبەر دانیشتوانی شار پێچەوانە دەبێتەوە، واتا وەردەچەرخێت بە ڕەفتاری دەنگزل و شەقوەشێن. بەم شێوەیە ئەو وەک خوێندەواری شارنشین نە شارییە، نە وەک خێڵەکییەکان گوندییە، بەڵکو بە سەرکزی لە نێوان هەردوو تەوەردا دەڕەنجێت، بۆیە دوورە لە هەر ئارامییەکی ناخەکی، بەڵێ تەنانەت ویژدانی ئارام نییە، چونکە ترس لە ژیان، هاوکات بەرژەوەندییە کەسییەکانی و خەبات بۆ گەیشتن بەو بەرژەوەندییانە، کردوویانە بە تەوەگلاوەک، کە ئیدی بە خاتری ڕاگرتنی دەستکەوت و خەونە بەدیهاتووەکانی بێوچان پەنجەی لەسەر دەمانچەیە و هاوکات بەردەوام چیرۆکی ستایش بە سەروەرانی دەهێنێتەوە.

ئەو تازە لەبەتەوە، بەڵێ وەک بەرژەوەندچیی سیاسی لە سەرەتاوە وەک لەبەوە هاتەتە نێو سیاسەتەوە، بۆیە پرسیاری ئەوە کە داخۆ ئەو سەروەرانە وڵاتفرۆش و داردەستی بێگانە بن، داخۆ عەمیلی دروستکەری مورتەزەقەی چەکدار بن، یان – لە ڕووی پۆزەتیڤەوە – وەک داماوی سیاسەتنەزانی گوندی و شەقاوەی خولەچەخمایی لە سیاستەدا تێکەوتبن، بەکورتی ئەمانە بە خوێندەواری کوردایەتی هیچ رۆڵێک ناگێڕن، کە ئیدی هێنینەوەی بەردەوامی حیکایەت هێندەی دی بە ناخی ئەرزدا دەیباتە خوارەوە. ئایا ئەو پەی دەزانێت؟ نەشیاوە نەزانێت کە ئەو وەک خزمەتکارێکی هێنەرەوەی حیکایەت کەرامەتی خۆی دەڕووشێنێت، بەڵێ تەنانەت دەیپلیشێنێتەوە. لە ئەو تازە لەبەتەوە، ئەو ئامرازێکی سەرکوتکردنە و بە خاتری رواڵەتەکانی ژیان ئەو

خزمەتکارییەی ستەمکارانی قبووڵ کردووە.
ئەمە لێرە پەیوەندیی ماتەریالیستیمان هەیە، کەواتە لە بەرژەوەندییەوە، ئەمەش بەواتای: بە کوژاندنەوەی دوالیزمی چاکە و خراپە، یان بە وەلاوەنانی پرنسیپی شەیتانی، لە چییەتیی خوێندەواری کوردایەتی نزیک دەکەوینەوە. ئەمە پرسی مرۆڤیمان لەنێو جیهانی هاڤرکەکاندا هەیە. لە ئەمە لەم کێشەیەدا هەمیشە لەنوێوە بەر "جوبن" دەکەوین، ئەوە بێگومان سەرجەمیانە، کەواتە تەنیا مەرکی زۆرینەی هەرە زۆری خەریکبووانی نێو کوردایەتی نییە. نەخێر، "جوبن" گەورەترین نەخۆشیی کوردەکانی ئێراقە، ئاخر جوبن خۆمەڵاسدانی ترسنۆکە بۆ قۆزتنەوەی هەر هەلێکی ژیان مسۆگەرکەر، کە مرۆڤ زۆر جار تەنانەت بە پاشقول لە نزیکترین هەڤاڵانی خۆی پێی دەگات.

ماوییەتی ….